

Molnár Gál Péter

1976. június 4-én a Nagykanizsáról Budapestig közlekedő személyvonat 19.40 óra körüli időben, Balatonszemes MÁV-állomás előtt, az Arany János utca és az Eötvös utca sarkával egy magasságban, a vasúti síneken elgázolta Latinovits Zoltánt.

Húsz év eltelt halála óta.

Másfél nemzedéknyien felnőttek azóta, akik színpadon sosem láthatták: mégis kísért példája, hiánya, emléke..., máris nekrológ-kegyesség rőcögött a félbehapott iménti mondatban. Ideillőbb a humorista Királyhegyi Pálnak a még élő színésről költött sírverse:

*Remeg a föld,
rang a kavics,
Itt se nyugszik
Latinovits.*

Örnagy

Eltemetésével nem oldódtak meg a boglyas kérdések. A színi-életet minduntalan föl-kavaró jelenléte elmúltával újra kísértnek a megreparálatlan színházi helyzetek. A színészet rabszolgafőlszabadítása nem ment végbe. Mára azonban nem maradt Spartacusa, aki hitellel vezethetné a lázadást.

Latinovits vitái, veszekedései, verekedései, pörlekedései, igazságosztó fegyelemsértései egyetlen okra vezethetők vissza. Színészi álarcában az állampolgár harcolt szabadságjogaiért. A szabad költözködés jogáért, hogy abban a színházban működjék, azokkal a társakkal, akiket jónak érez. Harcolt azért a jogért, hogy önmaga lehessen felelős alakításaiért, vállalva akár a kudarcot, de a bukás is a saját fias-koja lehessen. Harcolt azért, hogy megszabhas-

Húsz év után

sa tehetsége árát..., legalább alkudhassék önma-ga áruba bocsátásáért a művészeti piacon. Hollywood című versében így írta Brecht – akit Latinovits nem állhatott:

Minden reggel, hogy kenyerem megkeressem,

A hazugság-piacra megyek.

Reménykedve

Sorjázom be az eladók közé.

(Eörsi István ford.)

Összeütközései politikai színezetet kaptak minduntalan. Holott csatározásai ellentmondá-sos dilemmát vetnek föl: miként lehet szabad a

Manapság, amikor az ember szabadságjogait kifinomultabb terror eszközzel nyirbálja a társadalom, Latinovits ifjabb, zajosan deklarált követői kisebb tehetséggel, csupán szajkózott erkölcsi hitellel, takaréklángra vett önérettéssel a szabadságukat keresik ugyancsak. Szemben a színház egészével. Mellőzik Latinovits alapos olvasottságát, megbízható tájékozottságát. Ivásban igyekeznek utolérni. Kocsmaasztalok melletti próféciait majmolják. Magas erkölcsi igényességet követelnek mindenkitől, kivéve önmagukat.

Önérvényesítését kereste színházi rabszolgaként. Kevésbé ügyeltünk azonban arra, mekkora alázattal szolgálta kora nem hivatalos társadalmát: a nézőket. Egyik legteljesebb színházi szerepe – Örkény Tótékjának Örnagy – csak morzsálékos emlékezősekben, szerepleírásokban maradt fenn. A nyomán készült film sterilizált kivonata a színpadi lázagnak, öröleteknek és fagyos önfegyelmeknek, az ördögi kellemnek és az uralkodó akaratsnak. Amit a film megőrzött: színészi színopsza annak a költőien szabatos alakításnak, amelyben megfogalmazta kora kusa érzéseit, zsarnokság és áldozatiság jelenlétét egyazon drámai személyben. Az Örnagy finoman elemző politológiai tanulmányoknál megbízhatóbb teljességgel írta le létezésünket azon években.

Szindbád

Szerencsés csillagzatok alatt született a Szindbád. Krúdy, Huszárik, Tóth János, Latinovits, Dayka közös mozgóképi élethimnusz. Az őszülő színész valósággal megtestesítője lett a régi idők kurizálójának, elmerült ízek, megfa-

Ruttkay Évával, civilben

Dayka Margittal, a Tótékban

színész, a legröghözkötöttebb, legkiszolgáltottabb ipari alkalmazott? Lehet-e szabad, amikor megnyilvánulásának is föltétele az alkalom (vagyis a szerződés), az írott szerep, függ a partnertől, rendezőtől, színháza közönségének ízlésétől, a függönyhúzó gyors reflexeitől s még millió fontos és mellékes körülménytől.

Szindbád, avagy a színészi diadalének

kult csókok világirodalmi emlékezőjének. Krúdy írásművészete visszamenekült az elvesztett közelmúltba. Latinovits Szindbád-alakítása intően és vádolóan, de nagy csáberővel mutatta föl a széthullott jó modort, az élet élvezetének kifinomult művészetét, az emberi érintkezés úri eleganciáját.

Hitvallás

Az a sokat idézett képsor, ahol Szindbád velős csontot ebédezik körülményes szertartással, megadva módját az étkezésnek, tisztelegve a konyhaművészet ravaszágai előtt: gyászmise lett az eltűnt fehér damasztabroszok, békebeli só- és paprikatartók, konfidens pincérek, törzhelyek, az élet biztonsága és önrendelkezése fölött.

Gyászmise.

És színészi diadalének.

Szindbád szépen evett a mozivásznon, amikor miniszterek lenyalták díszebéden is a kést. Ceremoniálisan használta az evőeszközöket, amikor már régóta bádogkanállal tanultak étkezni napköziben nemzedékek, egyként lapátolva húst feltéttel vagy grízes tésztát. Vallomás volt ez az étkezés – nem a régmúlt, hanem – az élet minősége mellett. Hitvallása annak, hogy csak az élvezhető életet élni érdemes.

A velős csont megevése az élvező egyén felmagasztalásának látszott, de a közönség a közösség rejtett vágyaként fogadta el Latinovits-tól.

Ameddig tönkre nem megy a filmszalag, ellenőrizhető, amint Latinovits föleszi magát a magyar színjátszás csúcsaira. ■